

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการอาหารเสริม (นม) ครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเอกสาร ตำราและรายงานต่าง ๆ ตลอดจนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการในรูปแบบเดียวกัน เพื่อเป็นแนวทางพื้นฐานและกรอบความคิดในการศึกษา โดยนำเสนอตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. แนวคิดและหลักการในการประเมิน
2. CIPP Model
3. การดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม)
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการที่ใช้ CIPP Model ในการประเมิน

1. แนวคิดและหลักการในการประเมิน

ในการเสนอแนวคิดและหลักการในการประเมินนี้จะได้กล่าวถึงหัวข้อใหญ่ ๆ สามหัวข้อ คือ ความหมายของคำว่า การประเมินผลและการประเมินโครงการ ประเภทของการประเมินโครงการ และรูปแบบของการประเมินโครงการ ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดดังนี้

1.1 ความหมายของคำว่า การประเมินผล และการประเมินโครงการ

การประเมินผลหรือการประเมิน (Evaluation) เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งของกระบวนการจัดการศึกษา เพื่อประเมินคุณค่าของงาน/โครงการหรือกิจกรรมทางการศึกษาต่าง ๆ นอกจากนี้แล้วยังเป็นกระบวนการที่ใช้ในวงการอื่นทั่วไป เพื่อประเมินงาน/โครงการหรือกิจกรรมอื่นใด ที่อยู่ในความรับผิดชอบของงานนั้น ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับประกอบการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาโครงการ หรือกิจกรรมนั้น ๆ ให้เจริญก้าวหน้า

ราชบัณฑิตยสถาน (2525, หน้า 502) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่า หมายถึง การประมาณค่าหรือราคาเท่าที่ควรจะเป็น เช่น ประเมินราคา การประมาณค่า หรือประเมินผล การศึกษา ประเมินการสัมมนา

ในความหมายที่คล้ายกัน สุวัฒน์ วัฒนไพบูลย์ (2531, หน้า 408) กล่าวว่า ประเมิน หมายถึง การกำหนดค่า ในการประเมินโครงการพยายามที่กำหนดค่าให้กับความก้าวหน้าของโครงการ โดยเปรียบเทียบกับความก้าวหน้า และผลงานของโครงการตามที่วางแผนไว้หรือเปรียบเทียบกับความก้าวหน้า หรือผลงานของโครงการอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน การประเมินช่วยสนับสนุนการตัดสินใจทางการบริหารต่าง ๆ ดังนั้นการประเมินต้องดำเนินการและนำเสนอในลักษณะรูปแบบ ซึ่งทำให้ผู้บริหารมั่นใจว่า ข้อมูลที่มีความสำคัญต่าง ๆ ทั้งหมดจะได้รับการพิจารณาอย่างครบถ้วนแล้ว การประเมินโครงการจะต้องมีความน่าเชื่อถืออย่างเพียงพอ

สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532, หน้า 2) ได้ใช้คำว่า การติดตามประเมินผลใช้ควบคู่กัน แต่ความหมายของ คำว่า "การติดตาม" และ "การประเมินผล" นั้น มีทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างกัน ดังนี้

การติดตาม (Monitoring) หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดไว้ เพื่อตัดสินใจแก้ไขปรับปรุงวิธีการปฏิบัติให้ผลงานเป็นไปตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยมุ่งที่จะตอบคำถามว่า ในการดำเนินงานนั้นได้รับทรัพยากรครบถ้วนหรือไม่ ได้ปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดหรือไม่ได้ผลตรงตามที่กำหนดหรือไม่ ข้อมูลจากการติดตามจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเร่งรัดให้งานโครงการดำเนินไปตรงตามเป้าหมายของแผน และแล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา

การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบความก้าวหน้าของแผนงาน/โครงการ ตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของแผน หรืองาน/โครงการนั้นๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใดเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น จึงเป็นกระบวนการบ่งชี้ถึงคุณค่าของงาน/โครงการว่า ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของแผนหรือของงาน/โครงการนั้นหรือไม่เพียงใด (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2532, หน้า 2)

นอกจากนี้ สมบุญ ภู่นวล (2525, หน้า 9) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินผล มีความหมายกว้างไกลไปกว่าการทดสอบและการวัดผล ความหมายที่นิยมใช้กันทั่ว ๆ ไป หมายถึง การพิจารณาร่วมกันระหว่างการกระทำกับจุดประสงค์ หรือ อาจหมายถึงการตัดสินใจ หรือกระบวนการที่นำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับการวัดคุณค่าของสิ่งที่ต้องการวัด

ในแนวความคิดเชิงเปรียบเทียบ วีระพล สุวรรณันต์ (2525, หน้า 36) กล่าวว่า การประเมินผล คือการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานจริง กับผลที่คาดว่าจะได้รับ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2526, หน้า 34) ได้เขียนไว้ว่า การประเมินมีความหมายได้ 2 ประการ คือ

1. การประเมิน หมายถึง การตัดสินใจคุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
2. การประเมิน หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศ (Information) เพื่อช่วยในการตัดสินใจ

นอกจากนี้ตามแนวความคิดของสเติก (อ้างในจินิษฐา วิทยาอนุมาศ และณัฐภา สรรพศรี. 2528, หน้า 156) การประเมิน หมายถึงการบรรยายและการตัดสินใจคุณค่าโปรแกรมการศึกษาซึ่งเป็นการบรรยายสิ่งที่จะถูกประเมินโดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ

อัลคิน (อ้างใน สำราญ มีแจ่ง และพงศ์ศิริ สำลี. 2528, หน้า 136) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า คือ กระบวนการที่จะได้มาซึ่งสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจการเลือกเน้นข่าวสารที่เหมาะสม การรวบรวมและวิเคราะห์ข่าวสาร เพื่อรายงานข้อมูลสรุปเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ทำการตัดสินใจ การเลือกหนทางต่าง ๆ ที่เป็นไปได้

สตัฟเฟิลบีม (อ้างในจำเนียร สุขหลายและคนอื่นๆ. 2528, หน้า 182) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่าเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และรายงานผลข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่มีอยู่

จากความหมายต่าง ๆ ของการประเมินข้างต้น สรุปได้ว่าการประเมินเป็นการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และรายงานผลข้อมูล ที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเพื่อเลือกใช้ทางเลือกต่าง ๆ ที่เหมาะสม และเป็นไปได้

สำหรับการประเมินโครงการนั้นจะเกี่ยวข้องกับคำสองคำ คือ การประเมิน และ โครงการกล่าวคือ เป็นการรวมเอาความหมายของคำทั้งสองคำเข้าด้วยกัน ดังเช่น ที่วอร์เรนและ แชนเดอร์ (อ้างใน สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2529, หน้า 18) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการของการกำหนดคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันประกอบด้วยวิธีการของการหาข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจคุณค่าของผลผลิต วิธีการ จุดมุ่งหมายและประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ จะเห็นได้ว่า ความหมายของการประเมินโครงการตามแนวความคิดนี้จะเน้นในเรื่องของการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งนั้น ๆ เป็นสำคัญ

นอกจากนี้แล้ว อัลคิน (อ้างใน สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2529, หน้า 18) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการ ไว้ว่าเป็นกระบวนการของการกำหนดขอบเขตของการตัดสินใจการเลือกข้อมูลที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการเขียนรายงานสรุปข้อมูลที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการเขียนรายงานสรุปข้อมูลเพื่อให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจใช้ในการเลือกแนวทางปฏิบัติ ซึ่งตามความหมายนี้จะเน้นในเรื่องของการตัดสินใจนั่นเอง และอัลคิน ได้กำหนดขอบเขตความต้องการในการประเมินไว้ 5 ขอบเขต ดังนี้

1. ขอบเขตเกี่ยวกับการกำหนดความต้องการของโครงการ (System Assessment Area) เป็นขอบเขตกำหนดความต้องการที่ว่า สภาพปัญหาที่มีอยู่มีเหตุผลเชื่อถือได้เพียงใดว่า มีความต้องการโครงการที่จะมีขึ้นเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพปัญหา ทั้งในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต
2. ขอบเขตการวางแผนโครงการ (Program Planning Area) เป็นขอบเขตของความ ต้องการ ประเมินผลอีกขั้นหนึ่ง เป็นการหาข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจในการพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ ว่าควรจะเลือกจัดทำโครงการใด
3. ขอบเขตการดำเนินโครงการ (Program Implementation Area) เป็นขอบเขตของความ ต้องการ เพื่อการดำเนินงานตามแผน กล่าวคือ ในขณะที่ปฏิบัติตามแผนอยู่ การประเมินผลจะช่วยชี้แนะข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามโครงการได้

4. ขอบเขตการปรับปรุงโครงการ (Program Improvement Area) เป็นขอบเขตของความ ต้องการเพื่อปรับปรุงแผนหรือโครงการ กล่าวคือในขณะที่ปฏิบัติงานอยู่ อาจมีการเปลี่ยนแปลงส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น ทรัพยากรเปลี่ยนไป ความต้องการเปลี่ยนไป เหล่านี้การประเมินผลจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องได้ปรับปรุงแผนงานโครงการ ให้ตรงกับสถานการณ์อยู่ตลอดเวลาก่อนที่จะสายเกินไป

5. ขอบเขตของการสิ้นสุดโครงการ (Program Certification Area) เป็นขอบเขตของความ ต้องการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดแผนงานและโครงการหรือช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง เพื่อดูถึงผลงานเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ว่าเป็นความสำเร็จเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาโครงการและสถานการณ์ในโอกาสต่อไป (อ้างใน สมบัติ สุวรรณทิพย์, 2529, หน้า 18)

1.2 ประเภทของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการสามารถแบ่งออกได้หลายลักษณะ โดยยึดหลักเกณฑ์การแบ่งที่แตกต่างกัน โดยทั่วไปประเภทของโครงการสามารถจำแนกได้ดังนี้ คือ

1. แบ่งโดยยึดถึงขั้นตอนของโครงการเป็นหลัก ได้แก่ การประเมินโครงการตามแนวคิดของฟรีแมน รอสซีและไรท์ (อ้างใน กรมการศึกษานอกโรงเรียน.2530, หน้า 11) ซึ่งแบ่งการประเมินโครงการออกเป็น 5 ลักษณะคือ

1.1 การประเมินเพื่อแผนโครงการ (Project Planning Evaluation)

1.2 การประเมินเพื่อควบคุมโครงการ (Project Monitoring Evaluation)

1.3 การประเมินผลและผลกระทบโครงการ (Impact Evaluation)

1.4 การประเมินค่าใช้จ่ายของโครงการ (Cost Consideration)

1.5 การประเมินแบบครอบคลุม (Comprehensive Evaluation)

2. การแบ่งประเภทของการประเมินโครงการ โดยยึดช่วงเวลาของการประเมินเป็นหลัก ได้แก่ การประเมินในแนวคิดของสไครเวน การประเมินมี 2 ประเภท คือ การประเมินผลย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินในระหว่างดำเนินการดำเนินงานเพื่อการ

ปรับปรุงและการประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) ประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ เพื่อตรวจสอบประสิทธิผลของโครงการ

3. การแบ่งโดยอาศัยวงจรของโครงการเป็นเกณฑ์ แบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

3.1 การประเมินก่อนการดำเนินงาน (Pre-Evaluation) เป็นการประเมิน ที่เกี่ยวกับการกำหนดและการเลือกทำโครงการ ซึ่งมักจะพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

3.1.1 ความเหมาะสมของโครงการ ประกอบด้วยการศึกษาและวิเคราะห์ ปัญหาและความต้องการ (Needs Assessment) และการศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study)

3.1.2 การวิเคราะห์ผลตอบแทนของโครงการ ประกอบด้วยการวิเคราะห์ ค่าใช้จ่ายและผลกำไร (Cost/Benefit Analysis) วิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับประสิทธิผล (Cost/Effective Analysis)

3.1.3 การประเมินร่างโครงการ เป็นการตรวจสอบเอกสารโครงการ

3.2 การประเมินระหว่างดำเนินงาน (Implementation Evaluation or Process Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบการดำเนินงาน จะได้แก้ไขให้ทันทั่วทั้ง

3.3 การประเมินหลังการดำเนินงาน (Post-Evaluation) เป็นการประเมิน เพื่อตรวจสอบผลการดำเนินงานของโครงการ สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เพียงใด มีผลกระทบอะไรเกิดขึ้นบ้าง และเป็นการสรุปผลรวมของการดำเนินงาน ว่าวัตถุประสงค์เป็นเช่นไร ทรัพยากรในโครงการเป็นอย่างไร การดำเนินงานแต่ละช่วงมีปัญหาอะไร ผลผลิตและผลกระทบ ของโครงการเป็นอย่างไร มีความสำเร็จหรือล้มเหลวแค่ไหน มีความจำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุง ส่วนใด

1.3 รูปแบบของการประเมินโครงการ

ในทางการศึกษา นักประเมินผลและนักการศึกษาได้พยายามแสวงหารูปแบบการประเมิน ผลที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์อย่างมาก เพื่อนำมาใช้ในการประเมินโครงการ และพบว่ารูปแบบการ ประเมินโครงการที่สำคัญและได้รับการยอมรับมาใช้กันมากในทางการศึกษาที่สำคัญ ๆ มี 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgmental Evaluation Model) ได้แก่รูปแบบการประเมินของสไครเวน (Scriven) สเตค (Stake) และ โพรวัส (Provas)

กลุ่มที่ 2 รูปแบบการประเมินที่เน้นการให้ข้อมูล เพื่อการตัดสินใจ (Decision Oriented Evaluation Model) ได้แก่ รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) และอัลคิน (Alkin)

กลุ่มที่ 3 รูปแบบการประเมินที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Objective Centered Evaluation Model) ได้แก่ รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tyler) แฮมมอนด์ (Hammond) และครอนบาค (Cronbach) (ประเสริฐ หอมดี, 2532, หน้า 18)

2. CIPP Model

ในการประเมินโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนประถมศึกษาชั้น ผู้ประเมินมีวัตถุประสงค์ที่จะประเมินจุดมุ่งหมายของโครงการว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเพียงไร การวางแผนงาน บัณฑิตเบื้องต้นและกระบวนการดำเนินงาน ว่ามีปัญหาอุปสรรคอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณา ตัดสินใจและปรับปรุงโครงการ ตลอดจนประเมินผลผลิตของโครงการ ทั้งที่เกิดขึ้นตามที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมายของโครงการ และผลผลิตของโครงการที่ไม่ได้ระบุไว้ในโครงการด้วย จึงกำหนดรูปแบบ ในการประเมินโครงการตามโดยใช้ CIPP Model ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ซึ่ง สุขุม มูลเมือง (2530, หน้า 16) ได้นำเสนอ CIPP Model ไว้ในเทคนิคการประเมิน โครงการไว้ดังนี้

Daniel L. Stufflebeam แห่ง Ohio State University สหรัฐอเมริกา ได้เสนอ CIPP Model ซึ่งได้รับความสนใจจากนักประเมินผลเป็นอย่างมากในปัจจุบันคำว่า CIPP เป็นคำย่อของคำว่า Context, Input, Process และ Product รูปแบบของการประเมินผลโดย CIPP Model นั้น มีจุดหมายเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลหรือสารสนเทศเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่เหมาะสม ในการประเมินนั้นมุ่งประเมินจากสิ่งที่จะประเมิน 4 ประการด้วยกันคือ 1) สภาพแวดล้อม (Context) เพื่อพัฒนาจุดมุ่งหมายของโครงการ 2) บัณฑิตนำเข้า (Input) เพื่อออกแบบโครงการ 3) กระบวนการ (Process) เพื่อประเมินขั้นตอนในการดำเนินการตามโครงการ 4) ผลผลิต (Product) เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ตามโครงการ ซึ่งในการใช้ CIPP Model นั้นมียุทธวิธีดังนี้

ตารางที่ 1 ยุทธวิธีในการใช้ CIPP Model

	การประเมินสภาพแวดล้อม	การประเมินปัจจัยนำเข้า	การประเมินกระบวนการ	การประเมินผลผลิต
วัตถุประสงค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อกำหนดสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง 2. เพื่อหากลุ่มเป้าหมายและความต้องการของกลุ่ม 3. เพื่อหาเวลาและโอกาสที่ต้องการสนองความต้องการ 4. เพื่อวินิจฉัยปัญหาภายใต้ความต้องการนั้นๆ เพื่อตัดสินใจว่าวัตถุประสงค์ที่เหมาะสมของโครงการควรเป็นอะไร 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อกำหนดและประเมินสมรรถนะของโครงการ 2. หาทางเลือกยุทธวิธีในการดำเนินโครงการ 3. กำหนดการออกแบบการดำเนินการตามยุทธวิธี 4. กำหนดงบประมาณ 5. การกำหนดเวลา 6. การกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการ 	<p>เพื่อหาและคาดคะเนเกี่ยวกับผลจากการดำเนินตามโครงการในด้านต่าง ๆ ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ขั้นตอนการดำเนินงาน 2) ผลจากการดำเนินงานตามการออกแบบเพื่อที่จะหาข้อมูลและสารสนเทศในการตัดสินใจเกี่ยวกับการ program และกิจกรรมต่าง ๆ 3) เพื่อตัดสินใจกระบวนการ 4) เพื่อตัดสินใจกิจกรรมภายในกระบวนการ 	<ol style="list-style-type: none"> 1) เพื่อตัดสินใจผลผลิต 2) เพื่อหาความเกี่ยวพันระหว่างผลผลิตกับวัตถุประสงค์ของโครงการ 3) หาความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตกับสภาพแวดล้อมปัจจัยนำเข้าและกระบวนการ 4) เพื่อแปลความหมายในแง่คุณค่าของข้อ 1-3

ตารางที่ 1 (ต่อ)

	การประเมิน สภาพแวดล้อม	การประเมิน ปัจจัยนำเข้า	การประเมิน กระบวนการ	การประเมิน ผลผลิต
วิธีการ	<p>โดยการใช้วิเคราะห์ระบบ การสำรวจ การวิจัย เอกสาร การสัมภาษณ์ แบบทดสอบวินิจฉัย และวิธี Delphi technique</p>	<p>โดยการจัดอันดับคุณภาพ การวิเคราะห์ทรัพยากร ยุทธวิธี การออกแบบกระ- บวนการ ความเป็นไปได้ และในแง่เศรษฐกิจซึ่งคง ใช้วิธีการวิจัยเอกสารและ จะทำการทดลองนำร่อง</p>	<p>โดยการกำกับ (moni- toring) และติดตาม เกี่ยวกับศักยภาพอุปสรรค และความตื่นตัวในการ ทำงานของผู้รับผิดชอบ โดยการกำหนดข้อมูลหรือ สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ program ของกิจกรรม ต่าง ๆ และโดยการ อธิบายกระบวนการที่ กระทำจริงอย่างต่อเนื่อง และปฏิบัติสัมพันธ์กับสิ่งที่คาด หมายไว้</p>	<p>1) โดยการระบุการ ปฏิบัติการและการ วัดผลสัมฤทธิ์ตาม เกณฑ์ที่กำหนดไว้ ตามจุดหมาย 2) เปรียบเทียบผลกับ เกณฑ์มาตรฐาน 3) แปลผลโดยการ เปรียบเทียบ เกณฑ์โดยพิจารณา ทั้งด้านปริมาณและ คุณภาพ</p>
ความสัมพันธ์ กระบวนการ ตัดสินใจ	<p>1) เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับ สภาพที่จะจัดทำโครง- การ 2) เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับ จุดมุ่งหมายเพื่อให้บรรลุ ถึงสิ่งที่ต้องการ</p>	<p>เพื่อเลือก 1) แหล่งความช่วยเหลือ 2) ยุทธวิธีในการแก้ปัญหา 3) รูปแบบและกระบวนการเพื่อ สร้างกิจกรรมและจัด หากการตัดสินใจพื้นฐาน</p>	<p>1) เพื่อดำเนินการ และ จัดเกลารูปแบบ และ กระบวนการ 2) เพื่อการควบคุมโครง- การ</p>	<p>เพื่อตัดสินใจว่าจะ ดำเนินการต่อ แก้ไข ปรับปรุง หรือยกเลิกกิจกรรม ต่าง ๆ ในโครงการ</p>

ตารางที่ 1 (ต่อ)

	การประเมิน สภาพแวดล้อม	การประเมิน ปัจจัยนำเข้า	การประเมิน กระบวนการ	การประเมิน ผลผลิต
	3) เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ในการแก้ ปัญหา 4) เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับ การวางแผนเปลี่ยน- แปลงความต้องการ และแสวงหาการตัดสินใจพื้นฐานเกี่ยวกับ ผลลัพธ์	ในการดำเนินโครงการ		

ที่มา : สุขุม มุลเมือง. เทคนิคการประเมินโครงการ. 2530, หน้า 17-18

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ส่วนทฤษฎี สุขหลายและคนอื่น ๆ (2528, หน้า 184) ได้บรรยายถึง CIPP Model ว่าเป็นการประเมินเพื่อให้ได้รายละเอียดต่างๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการเนื่องจากการประเมินจะบ่งชี้จุดเด่นจุดด้อยของโครงการ เพื่อที่จะได้นำผลไปปรับปรุงโครงการได้ทันทีและมีการประเมินรวมสรุปหลังโครงการสิ้นสุด เพื่อบ่งชี้ผลสัมฤทธิ์โครงการด้วย ซึ่งมีการประเมินด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) การประเมินสภาวะแวดล้อมเป็นรูปแบบพื้นฐานของการประเมินโดยทั่ว ๆ ไป เป็นการประเมินเพื่อให้ได้มาซึ่งเหตุผล เพื่อช่วยในการกำหนดจุดประสงค์ของโครงการ

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการจัดหาข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจความเหมาะสมของแผนงานต่าง ๆ ที่จัดขึ้น โดยดูว่าข้อมูลนั้นจะมีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ ซึ่งมักจะประเมินในด้านต่าง ๆ คือ

2.1 ความสามารถของหน่วยงานหรือตัวแทนในโครงการ

2.2 ยุทธวิธีที่ใช้ในการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

2.3 การได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้โครงการดำเนินไปได้ เช่น หน่วยงานที่จะช่วยเหลือเวลา เงินทุน อาคาร สถานที่ อุปกรณ์ เครื่องมือ

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินผลโดยมีวัตถุประสงค์ใหญ่ ๆ อยู่ 3 ประการ คือ

3.1 เพื่อหาและทำนายข้อบกพร่องของกระบวนการ หรือการดำเนินการตามขั้นตอนที่วางไว้

3.2 เพื่อรวบรวมสารสนเทศสำหรับผู้ตัดสินใจวางแผนงาน

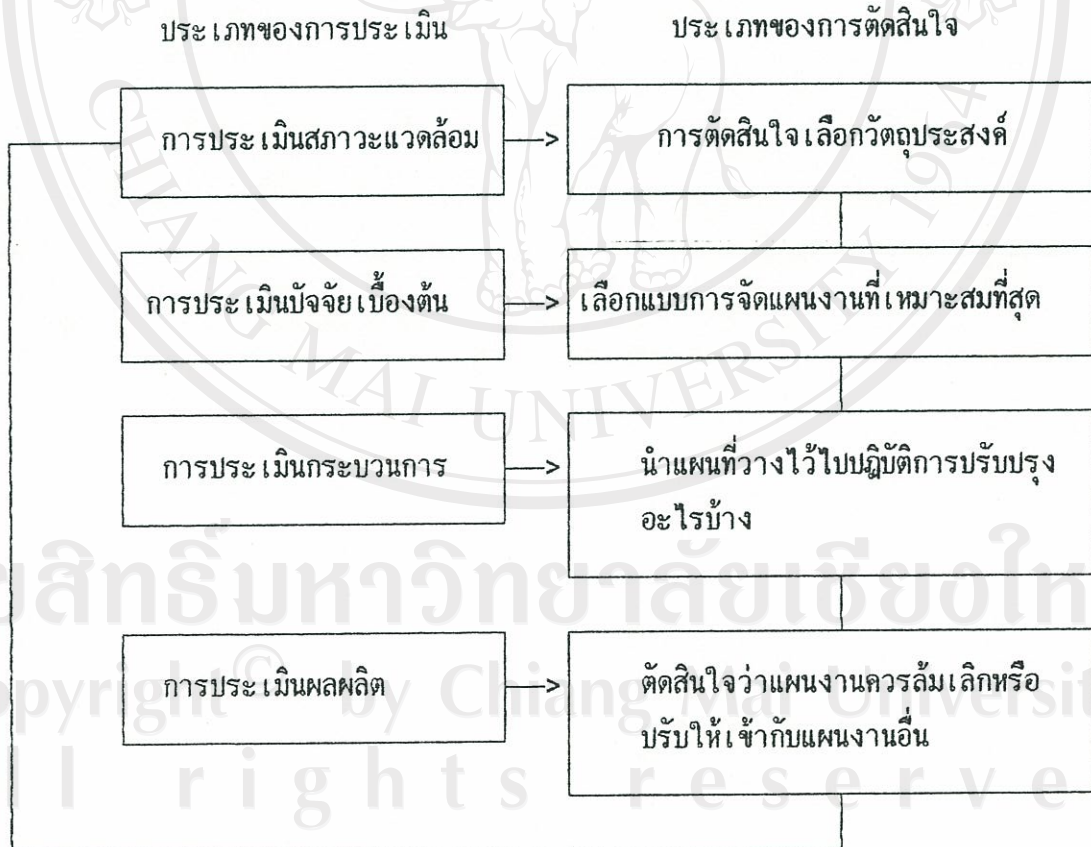
3.3 เพื่อเป็นรายงานสะสมถึงการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) มีจุดหมายเพื่อวัดและแปลความหมายของความสำเร็จไม่เฉพาะเมื่อสิ้นสุดโครงการเท่านั้น แต่ยังมีควมจำเป็นอย่างยิ่งในระหว่างการปฏิบัติตามโครงการด้วย ซึ่งการประเมินผลผลิตจะรวมเรื่องต่อไปนี้เข้าไว้ด้วยกันคือ การดูว่าการกำหนดวัตถุประสงค์นั้นนำไปใช้ได้หรือไม่ สัมพันธ์กันหรือไม่เกณฑ์ในการวัดที่สัมพันธ์วัตถุประสงค์

ของการทำกิจกรรมคืออะไรเปรียบเทียบผลที่วัดมาได้ด้วยมาตรฐานสัมบูรณ์ (Absolute Criteria) หรือมาตรฐานสัมพัทธ์ (Relative Criteria) ที่กำหนดไว้ก่อนและทำการแปลความหมายถึงเหตุของสิ่งที่เกิดขึ้น โดยอาศัยรายงานจากการประเมินสภาวะแวดล้อม บัณฑิต และกระบวนการร่วมด้วย

จากแบบประเมินโครงการที่กล่าวข้างต้นจะเห็นว่า การประเมิน โดยใช้ CIPP Model นั้น เป็นการประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลในด้านต่าง ๆ สำหรับประกอบการตัดสินใจคือ ประเมินด้านสภาพแวดล้อม เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจเลือก วัตถุประสงค์ ประเมินบัณฑิตเบื้องต้น เพื่อให้ได้ข้อมูล เลือกแบบการจัดแผนงานที่เหมาะสมที่สุด ประเมินกระบวนการเพื่อพิจารณาแผนที่วางไว้ ไปปรับปรุงและการประเมินผลผลิต เพื่อการปรับปรุงขยายแผนงานหรือควรล้มเลิก การประเมินกับการตัดสินใจดังกล่าวเขียนเป็นแผนภูมิตามภาพประกอบ ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการตัดสินใจ

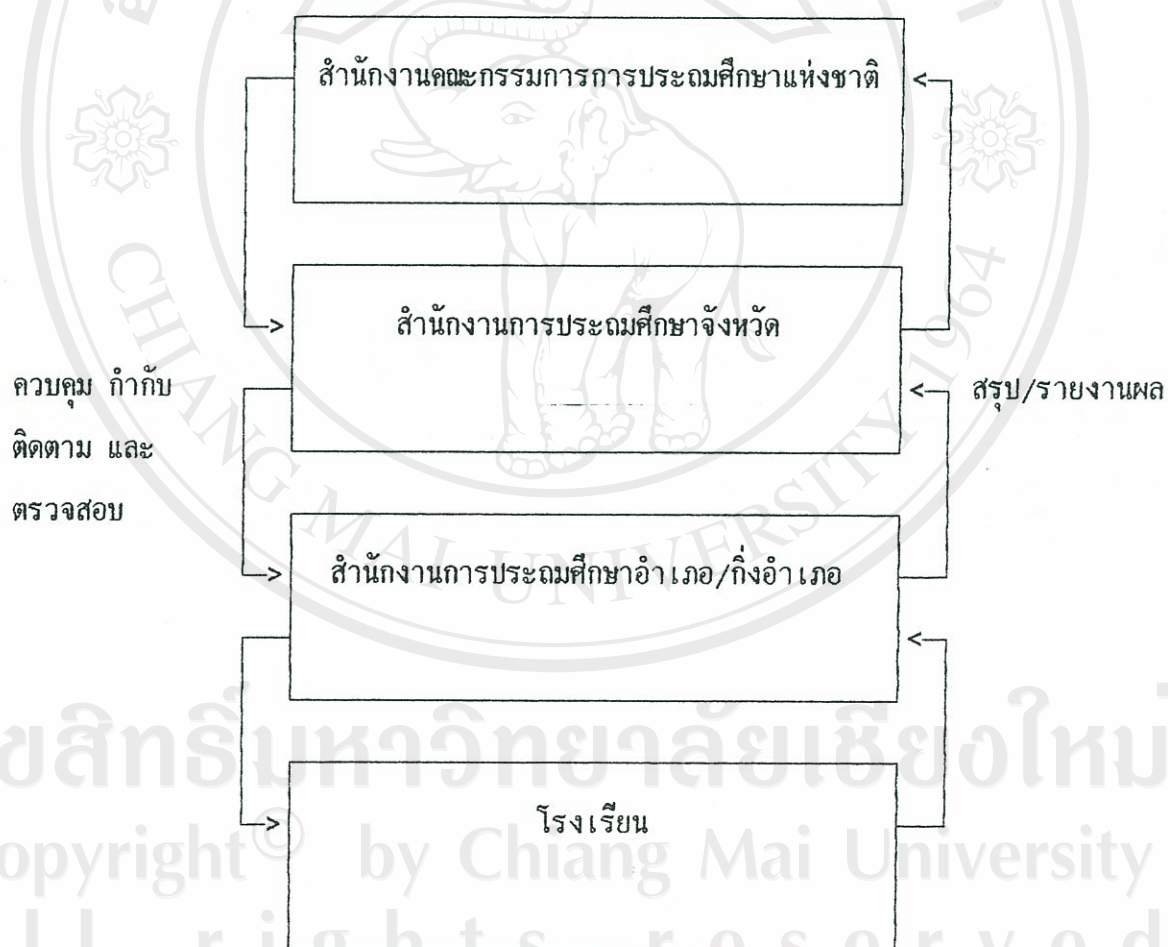

ที่มา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (บรรณาธิการ).รวมบทความทางวิชาการ.กรุงเทพฯ.2528,

3. การดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม)

ในการดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) ในโรงเรียนประถมศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนดแนวทาง และขั้นตอนการดำเนินงาน ดังแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 ขั้นตอนการดำเนินงานอาหารเสริม (นม)

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2537, หน้า 2

จากแผนภูมิที่ 3 มีรายละเอียดในการดำเนินการดังนี้

1. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ	มีคณะกรรมการดำเนินงาน
อาหารเสริม (นม) ประกอบด้วย	
เลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ	ประธานกรรมการ
รองเลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ	รองกรรมการ
ผู้อำนวยการกองนโยบายและแผน	กรรมการ
ผู้อำนวยการกองคลัง	กรรมการ
ผู้อำนวยการกองวิชาการ	กรรมการ
หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์	กรรมการ
หัวหน้าหน่วยตรวจสอบภายใน	กรรมการ
ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา	กรรมการและเลขานุการ

หน้าที่ของคณะกรรมการ

- กำหนดนโยบายแนวทางการดำเนินงานอาหารเสริม (นม) สำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
- พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนการดำเนินงานเรื่องอาหารเสริม (นม) ให้เป็นไปตามนโยบายและแนวทางการดำเนินงาน เช่น กำหนดประเภท ชนิด คุณลักษณะและราคากลางนมให้หน่วยงานระดับจังหวัด อำเภอ และโรงเรียนถือปฏิบัติ
- พิจารณากำหนดแนวทางการควบคุม กำกับ ติดตาม นิเทศ ประเมินผล และรายงานผล

2. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ให้มีคณะกรรมการดำเนินงานอาหารเสริม (นม)

ระดับจังหวัด ประกอบด้วย

ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด	ประธาน
ผู้ช่วยผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด (ฝ่ายการเงิน)	รองประธาน
ผู้แทนจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด	กรรมการ
หัวหน้าฝ่ายแผนและงบประมาณ	กรรมการ
หัวหน้าฝ่ายการเงินและพัสดุ	กรรมการ
หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์จังหวัด	กรรมการและเลขานุการ
ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่ของคณะกรรมการ

1. พิจารณาวางแผนการดำเนินงานอาหารเสริม (นม) ให้สอดคล้องกับแนวดำเนินงานเรื่องอาหารเสริม (นม) สำหรับเด็กก่อนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และพิจารณาให้ความเห็นชอบในการใช้แม่ผงของโรงเรียนในพื้นที่พิเศษ
2. กำหนดแนวทางประชาสัมพันธ์ ในด้านประโยชน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมายการดำเนินการและพัฒนาการที่เกิดจากการดำเนินการอาหารเสริม (นม) ทางสื่อมวลชน
3. พิจารณากำหนดปฏิบัติการควบคุม กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล วิเคราะห์ สรุปรายงานตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนด รวมทั้งแก้ไขปัญหาและอื่น ๆ

3. สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ให้มีคณะกรรมการดำเนินงานอาหารเสริม (นม) ระดับอำเภอ/กิ่งอำเภอ ประกอบด้วย

หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ	ประธาน
ผู้ช่วยหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ	รองประธาน
สาธารณสุขอำเภอ/ผู้แทน	กรรมการ
ประธานกลุ่มโรงเรียนทุกกลุ่ม	กรรมการ

หัวหน้างานการเงินบัญชีและพัสดุ

กรรมการ

หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์อำเภอ/กิ่งอำเภอ

กรรมการและเลขานุการ

ศึกษานิเทศก์อำเภอ/กิ่งอำเภอ ผู้รับผิดชอบโครงการ

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่คณะกรรมการ

1. วางแผนการดำเนินงานอาหารเสริม (นม) ระดับอำเภอ/กิ่งอำเภอ
2. ประชาสัมพันธ์ในเรื่อง ประโยชน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมายการดำเนินงานและพัฒนาการที่เกิดจากการดำเนินงานอาหารเสริม (นม)
3. จัดทำปฏิทิน การควบคุม กำกับ ติดตามตรวจสอบ ประเมินผลและรายงานผลตาม ที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนด รวมทั้งแก้ไขข้อบกพร่องและอื่น ๆ

4. โรงเรียน ให้มีคณะกรรมการดำเนินงานอาหารเสริม (นม) จำนวน 5-7 คน

ประกอบด้วย

ผู้บริหารโรงเรียน

ประธาน

ผู้ปกครอง/คณะกรรมการศึกษา

กรรมการ

ครูที่ทำหน้าที่การเงินและพัสดุ

กรรมการ

ครูในโรงเรียน

กรรมการ

ครูผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษา 1 คน

กรรมการและเลขานุการ

(ในกรณีที่มีครูไม่ถึง 3 คน ให้ครูเป็นกรรมการ 1-2 คน ตามความเหมาะสม)

หน้าที่คณะกรรมการ

1. วางแผนการดำเนินงานอาหารเสริม (นม) โดยจัดเป็นแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน
2. พิจารณาคัดเลือก ชนิดของนมประเภทพร้อมดื่มให้ได้ตามลักษณะเฉพาะที่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดในประกาศของกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 26 (พ.ศ. 2522) ข้อ 7, 8, 9, 10 และนมต้องมีคุณภาพได้มาตรฐาน ซึ่งส่วนประกอบและการ

บรรจุในสลากที่ปิดไว้จะต้องปรากฏการรับรองของคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) วันผลิต วันหมดอายุ ส่วนประกอบ วิธีปรุง สถานที่ผลิต กรณีโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่พิเศษ เช่น บริเวณที่สูง บนเกาะและถิ่นทุรกันดาร ประสงค์จะใช้นมผงจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการอาหาร เสริม (นม) ระดับจังหวัด

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการโดยใช้ CIPP Model ในการประเมิน

รายงานการวิจัยที่นำมาอ้างอิงเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้างนี้ เป็นการวิจัยในการ ประเมินโครงการโดยใช้ CIPP Model ในการประเมินที่ได้ศึกษามีดังนี้

การประเมินโครงการนิเทศติดตามผลการเรียนการสอน ของสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา อาริวรรณ บันราช (2529, หน้า 6) ได้ดำเนินการประเมิน องค์ประกอบของโครงการทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ คือ

องค์ประกอบในการประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) ได้ประเมิน ความต้องการ ความเป็นมาก่อนโครงการ ความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของโครงการ

องค์ประกอบในการประเมินปัจจัยพื้นฐาน (Input Evaluation) ได้ประเมิน องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศ ได้แก่ บุคลากร การจัดการ วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณ

องค์ประกอบในการประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) ได้ประเมิน องค์ประกอบ คือ ประเมินขั้นตอนการนิเทศฯ ประเมินด้านปฏิสัมพันธ์ และวิธีการนิเทศ

องค์ประกอบในการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ได้ประเมินผลของ การนิเทศว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่โดยประเมินพฤติกรรมของครูผู้สอน

ส่วนการประเมินโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท (สคช.) ของศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัดอุบลราชธานี ปิงปประมาธ 2531 ประเสริฐ หอมดี (2532, หน้า 6) ได้กำหนดองค์ประกอบของการประเมินไว้ดังนี้

1. ด้านสถานะแวดล้อมของโครงการ เป็นเงื่อนไขพื้นฐานของพื้นที่เป้าหมาย กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายของโครงการและหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อเป็นการตรวจสอบความพร้อมในการดำเนินงานโครงการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และความพร้อมของพื้นที่ที่จะดำเนินการ จึงจำแนกออกเป็น

1.1 ความต้องการและความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมาย

1.2 เหตุผลและที่มาของจุดมุ่งหมายของโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท

1.3 ความพร้อมของพื้นที่ที่จะดำเนินงานโครงการฯ อาทิ สิ่งอำนวยความสะดวก การส่งเสริมการอ่าน บุคลากรผู้สนับสนุนการดำเนินงาน เป็นต้น

2. ปัจจัยเบื้องต้น เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ การจัดการและหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนโครงการฯ ซึ่งสมควรจะได้ตรวจสอบความพร้อมและความเหมาะสม ก่อนที่จะเริ่มดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท ซึ่งจำแนกออกเป็น

2.1 บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิต เพื่อชาวชนบท ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการฯ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศูนย์ศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดอุบลราชธานี ศึกษาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาสาสมัครส่งเสริมคุณภาพชีวิตและผู้บริหารงาน

2.2 งบประมาณ ได้แก่ งบประมาณในการผลิตสื่อท้องถิ่น การอบรมอาสาสมัครส่งเสริมคุณภาพชีวิตและผู้บริหารงาน การนิเทศติดตามผลและการวิจัยประเมินผลโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท

2.3 สื่อ วัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ แผ่นเรียนส่งเสริมคุณภาพชีวิต เอกสารเสริมสื่อประชาสัมพันธ์โครงการฯ คู่มือการดำเนินงาน คู่มืออาสาสมัครส่งเสริมคุณภาพชีวิตและแบบรายงานผลการดำเนินงานต่าง ๆ

2.4 การจัดการ ได้แก่ การวางแผนดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ ความชัดเจนของแผนการดำเนินงาน ความร่วมมือระหว่างบุคลากรและหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐในการกำหนดแผนการดำเนินงาน ตลอดจนการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ

3. การดำเนินงาน เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับกิจกรรมหรือการดำเนินงานกิจกรรม ส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท ซึ่งผู้เกี่ยวข้องกับโครงการฯ พึงตรวจสอบว่าดำเนินการไปตามที่กำหนดไว้อย่างครบถ้วนหรือไม่ ซึ่งจำแนกออกเป็น

3.1 การดำเนินงานขั้นก่อนปฏิบัติการ ได้แก่ การคัดเลือกและการอบรม ผู้ที่จะทำหน้าที่อาสาสมัครส่งเสริมคุณภาพชีวิตและผู้ประสานงานและการประชาสัมพันธ์โครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท

3.2 การดำเนินงานขั้นปฏิบัติการ ได้แก่ การพบกลุ่ม กิจกรรมการพบกลุ่ม ความสนใจของผู้เรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับอาสาสมัคร การทำกิจกรรมต่อเนื่องจากการพบกลุ่ม การนิเทศติดตามผลและการวิจัยประเมินผลการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท

4. ผลผลิต เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับผลของการพบกลุ่ม ทั้งที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์โครงการ และผลที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งจำแนกออกเป็น

4.1 ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ได้แก่ การรับรู้ข่าวสารข้อมูล การมีส่วนร่วมในการวางแผนและแก้ปัญหาท้องถิ่น และการพัฒนาทักษะการอ่านออกเขียนได้

4.2 ผลข้างเคียงที่เกิดจากโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท ได้แก่ ผลที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยพิจารณาในด้านเศรษฐกิจ สังคมและจิตใจ ส่วนงานวิจัย เรื่องการประเมินการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดลำพูน ของ ประภาพรรณ บันเจริญ (2531, หน้า 6) ได้ดำเนินการประเมินองค์ประกอบของโครงการทั้ง 4 ด้าน ดังนี้คือ

ด้านสภาพแวดล้อม สิ่งที่เหมาะสม ได้แก่ ความต้องการของครูและนักเรียนต่อการจัดกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียน

ด้านปัจจัยเบื้องต้น สิ่งที่เหมาะสม ได้แก่ ความรู้ ประสบการณ์ เวลา ทุน สถานที่และอุปกรณ์ในการดำเนินงาน

ด้านกระบวนการ สิ่งที่เหมาะสม ได้แก่ การร่วมมือของสมาชิกการเข้าร่วมกิจกรรม การจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ การดำเนินงานตามข้อบังคับของสหกรณ์

ปัจจัยด้านผลผลิต สิ่งที่เหมาะสม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจของสมาชิก ภาวะเศรษฐกิจของสมาชิก และเจตคติของสมาชิกด้วย

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาเห็นว่า การประเมินโครงการเป็นสิ่งที่จำเป็นจะทำให้โครงการที่ดำเนินงานอยู่ได้ดำเนินต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และเห็นว่า CIPP Model เป็นรูปแบบการประเมินที่เหมาะสมจึงใช้เป็นรูปแบบในการประเมินครั้งนี้